

LES CONDICIONS DE VIDA DE LES DONES DE BARCELONA

LUCÍA BARANDA, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona

En aquest article es presenten les principals conclusions de l'informe sobre "Condicions de vida de les dones de Barcelona" de l'any 1995.¹ Aquest estudi s'ha plantejat l'objectiu de valorar els nivells d'igualtat que han assolit les dones de la ciutat en relació amb els seus conciutadans de l'altre sexe, la seva evolució els darrers anys i les tendències que poden accelerar o frenar aquesta evolució. Es tracta, doncs, de respondre a les preguntes de si els canvis socials que es van produint progressivament i que han propiciat un innegable acostament entre els hàbits de vida de les persones d'un i altre sexe i la favorable evolució de la igualtat d'oportunitats de les dones en la vida social, s'han mantingut o han millorat en el darrer quinquenni per al qual tenim dades disponibles (1990-1995) o, al contrari, han patit alguna mena de retrocés.

De fet, el procés d'alliberament de les dones del rol que han tingut assignat al llarg de la història del nostre país, fins a arribar al seu actual protagonisme en la vida escolar, laboral i social sembla molt consolidat, tant a nivell de valors personals i socials com en relació al funcionament de les institucions i del conjunt dels agents que operen en la vida social. La velocitat, però, amb què s'han succeït els canvis socials que han propiciat els nivells d'igualtat actuals —que han afectat només una part de les generacions que conviuen a la ciutat—, així com el manteniment de reticències per part de determinats sectors i àmbits de la societat envers les novetats, que molt sovint comporten una pèrdua de privilegis

anterior, converteixen aquests avenços en fràgil, i fan necessari realitzar un seguiment periòdic de l'estat de la qüestió de la igualtat en l'accés als recursos i a les oportunitats de les dones.

És veritat que en el transcurs d'un quinquenni no podem esperar transformacions importants de la realitat social i, per tant, hauríem de parlar genèricament d'un manteniment de la situació i de les condicions de vida de les dones barcelonines en relació a fa cinc anys. Tot i així, es pot apreciar una evolució cap a la igualtat d'oportunitats que, com és lògic, no ha estat la mateixa en tots els àmbits de la vida col·lectiva, no ha afectat de manera similar tots els col·lectius de dones —que mantenen les diferències segons del seu origen social— i no sempre és possible caracteritzar aquesta evolució com a negativa o com a positiva. Així doncs, anirem per parts i exposarem a continuació els principals trets que caracteritzen les condicions de vida de les dones residents a la ciutat de Barcelona, segons els diversos àmbits en què es desenvolupen: el familiar, l'escolar, el laboral, el domèstic i el del temps lliure.

Estructura familiar de les dones de Barcelona

L'estat civil de les persones residents a Barcelona, com a indicador aproximat de les seves formes de convivència, és molt diferent segons el sexe, com es pot observar en la taula 1. La major part de la població femenina (56,7%) està casada, però mentre que dues terceres

parts dels homes són casats i una tercera part solters, amb només un 6% de separats i vidus, les dones estan comparativament més representades en estats civils que impliquen desaparició de la parella: dues de cada deu són vídues o separades.

El retard en l'edat d'emancipació de la llar d'origen per part dels joves i el fet que les noies se'n vagin de casa abans, explica el gran increment de solters entre els homes en relació a les dones i en relació al percentatge de fa cinc anys del mateix col·lectiu. La proporció de vidus és constant des de fa 5 anys, amb una relació de quatre vídues per cada vidu, que podríem considerar l'habitual en una societat —l'occidental— fortament envellida. Pel que fa a la diferència entre els homes separats i les dones en la mateixa situació, només s'explica —ja que el divorci és cosa de dos— per la tendència d'ells, a diferència d'elles, a tornar a aparellar-se molt poc temps després de la separació.

La majoria de la població de Barcelona —més els homes que les dones (taula 2)— continua vivint en llars nuclears, formades per la parella amb o sense fills, el 59,1% i el 17,9% respectivament. Tanmateix, es manté la tendència, obser-

1. L'informe sobre *Condicions de vida de les dones de Barcelona 1995* ha estat realitzat durant el darrer semestre de l'any 1997 per l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona (IEMB), per encàrrec del Sector de Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona. Les dades que s'hi presenten s'han tret de l'*Enquesta sobre condicions de vida i hàbits de la població de la Regió Metropolitana de Barcelona*, realitzada cada 5 anys (1985, 1990 i 1995) per l'IEMB amb finançament de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i la Diputació de Barcelona.

Taula 1
Estat civil de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Solters	21,4	25,9	23,5	23,9	32,5	27,7
Casats	60,4	68,0	63,9	56,7	61,6	58,9
Vidus	14,8	3,5	9,6	14,1	3,8	9,5
Separats i divorciats	3,3	2,8	3,1	5,2	2,1	3,8
Total	100,0 (1.003)	100,0 (1.188)	100,0 (2.190)	100,0 (1.111)	100,0 (906)	100,0 (2.017)

Taula 2
Estructura de les llars de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Dos o més nuclis	2,4	2,5	2,5	2,5	2,8	2,7
Parella sense fills	20,1	22,0	21,0	16,4	19,9	17,9
Parella amb fills	54,6	64,6	59,2	54,9	64,4	59,1
Unipersonal	11,0	3,9	7,8	11,7	3,9	8,2
Monoparental	9,4	4,9	7,3	12,4	7,5	10,2
Llars sense nucli	2,5	2,0	2,2	2,0	1,5	1,8
Total	100,0 (1.188)	100,0 (1.003)	100,0 (2.190)	100,0 (1.111)	100,0 (906)	100,0 (2.017)

vada en els últims anys, cap a la disminució de la grandària de les llars, tant per una reducció dels descendents com dels ascendents que hi conviuen, com també per l'increment de noves formes de convivència que afecten de manera especial les dones, com és fàcil deduir dels seus estats civils. D'una banda, la pràctica desaparició de les llars extenses junt amb la diferent esperança de vida dels homes i de les dones provoca un progressiu augment de les llars unipersonals, integrades majoritàriament per dones que viuen soles. D'altra banda, l'increment dels

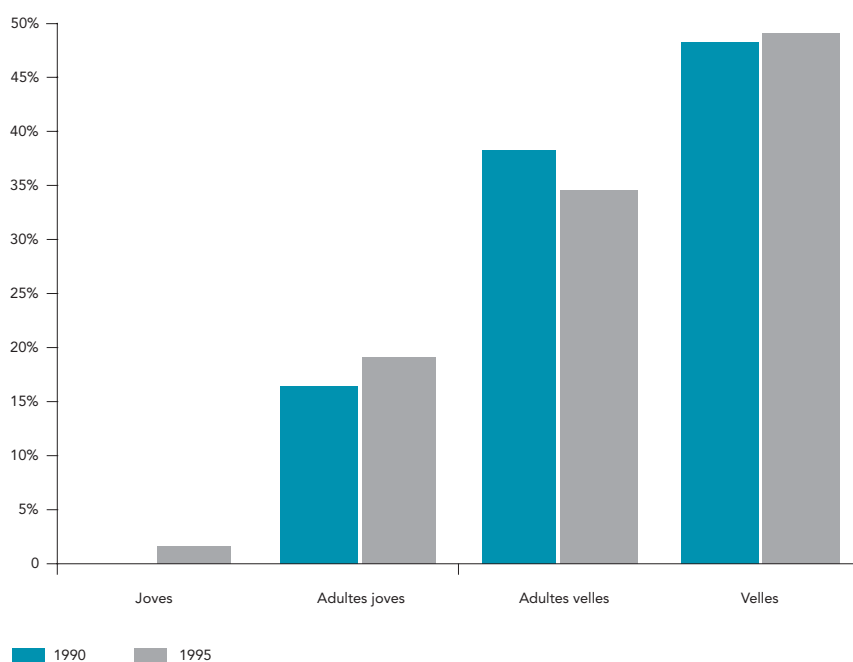
divorcis i el retard en la sortida dels joves de la llar d'origen incideixen en un increment de les llars monoparentals, formades generalment per dones amb els seus fills.

Les persones residents a llars unipersonals representen el 1995 el 8,2% del conjunt de la població de Barcelona, pràcticament el mateix percentatge que fa cinc anys. Es tracta de llars integrades per dones en un 78% dels casos, les quals es caracteritzen per ser majoritàriament vídues (el 65,8%) i d'edat avançada (tres de cada quatre són majors de 60 anys),

pertanyents a categories socials baixes (el 50,3%), nivells d'estudis molt baixos (el 41,4% no té estudis de cap mena i el 30,5% en té de primaris) i amb un nivell de recursos econòmics inferior al del conjunt de la població (tres de cada quatre ingressen menys d'un milió i mig de pessetes anuals). En relació a la situació de 1990 aquest col·lectiu no ha variat massa, tot i que la seva capacitat adquisitiva ha millorat, probablement per efecte del desenvolupament del sistema de pensions.

Les llars monoparentals són les que més han crescut en els darrers cinc anys, en part per l'augment de les persones separades o divorciades i, en part, pel retard en l'emancipació dels fills. Són les llars més feminitzades de Barcelona. Concretament el 79% de les llars on viu un progenitor amb els seus fills està encapçalat per dones, majoritàriament grans, tot i que en aquest cas el grup que ha patit un major augment respecte de fa cinc anys és el de 30 a 45 anys. Una de cada 10 dones cap de família d'una llar monoparental és mare soltera, tres són divorciades o separades i sis són vídues, amb fills al seu càrrec que encara no s'han independitzat. Malgrat que les caps de família tenen uns nivells d'estudis una mica superiors que les dones que viuen soles i n'hi ha un major percentatge d'actives, per l'efecte de les dones més joves i separades (gràfic 1) el seu nivell d'ingressos familiars és el més baix de totes les llars de Barcelona (tres de cada quatre ingressen, comptant els ingressos de tots els membres, menys de

Gràfic 1
Evolució de l'edat de les dones de Barcelona que encapçalen llars monoparentals.
Dades comparatives 1990 i 1995



dos milions i mig de pessetes anuals), i fins i tot és lleugerament menor que el de les solitàries, considerats, lògicament, per càpita. A més, aquestes dones i les seves famílies són les que més capacitat adquisitiva han perdut entre el 1990 i el 1995, ja que si bé han augmentat la seva renda anual en un 17% per efecte de la inflació, els homes caps de família d'una llar també monoparental ho han fet en un 57% i el conjunt de llars de Barcelona encapçalades per dones en un 36%.

Fins aquí, es pot observar una prolongació, sense gaires canvis, de la situa-

ció que presentaven les dones el 1990 en relació a l'àmbit de la convivència familiar. Hi ha, però, un fenomen relativament nou —en la mesura que és ara quan es poden començar a veure els seus efectes estructurals— que ha introduït canvis importants en la composició de les llars. Ens referim al conegut retard de l'edat d'emancipació dels fills de la llar d'origen. En aquest sentit cal ressenyar que aquest retard afecta tant els homes com les dones: si el 1985 un 28% dels joves d'entre 20 i 29 anys havien format la seva pròpia llar, deu anys després són la meitat, és a dir un 14%. Dit d'una altra

manera, el 1995 el 86% dels joves menors de 30 anys de Barcelona encara vivien amb els seus pares. Les dones joves, però, se'n van de casa abans que els nois i tenen un comportament una mica diferent. L'emancipació de les noies té molta relació amb el seu nivell d'estudis o la categoria socioeconòmica de la seva llar d'origen —com més nivell més tard s'emancipen, i aquest període s'utilitza per invertir en formació i tantejar les possibilitats del mercat de treball—, mentre que la dels nois està més influenciada per la seva situació laboral, en el sentit que tenen més probabilitats d'emancipar-se abans dels que tenen una feina. Aquesta diferència, petita en aparença, resulta posteriorment un element de discriminació, ja que aquestes dones tenen més dificultats d'inserir-se en el mercat de treball, no només pel seu més baix nivell de preparació sinó també per la necessitat d'assumir en edats relativament joves la maternitat i el treball domèstic.

Els nivells de formació de les dones de Barcelona

L'accés als recursos culturals i a uns nivells d'educació formal elevats constitueix un element fonamental a l'hora d'establir les bases de la igualtat d'oportunitats dels individus. Afortunadament, aquest és l'àmbit en què les famílies de Barcelona —i, per extensió, les del conjunt de la regió metropolitana— han fet un major esforç per tal de superar l'hàbit estès durant generacions senceres de

Taula 3
Evolució del nivell d'estudis de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1985-1995

	Dones			Homes		
	1985	1990	1995	1985	1990	1995
Analfabets	3,9	3,7	2,8	1,1	1,8	0,6
Primària incompleta	29,7	15,9	17,0	20,4	8,8	11,4
Primària completa o EGB	29,0	42,0	36,4	29,7	38,1	30,2
FP	11,1	11,6	14,3	12,5	12,5	16,0
BUP o COU	16,6	12,4	13,9	19,0	18,7	22,3
Est. universitaris de grau mitjà	4,8	6,8	7,6	6,4	7,9	7,6
Est. universitaris de grau superior	4,7	7,6	7,9	10,9	12,2	11,8
Total	100,0 (1.521)	100,0 (1.188)	100,0 (1.111)	100,0 (1.280)	100,0 (1.003)	100,0 (906)

Taula 4
Nivell d'estudis de la població de Barcelona segons el seu sexe, per grups d'edat. 1995

	Dones			Homes		
	Joves	Adultes	Velles	Joves	Adults	Vells
Analfabets	0,0	1,4	6,2	0,0	0,3	1,6
Primària incompleta	1,0	9,3	36,7	0,0	6,3	28,7
Primària completa o EGB	14,7	38,2	43,2	13,1	31,7	41,6
FP	26,3	17,6	3,7	24,5	17,1	17,3
BUP o COU	36,1	13,8	4,1	45,2	20,0	7,7
Est. universitaris de grau mitjà	9,1	9,5	4,1	5,4	9,7	5,8
Est. universitaris de grau superior	12,8	10,3	1,9	10,8	15,0	7,3
Total	100,0 (162)	100,0 (587)	100,0 (362)	100,0 (212)	100,0 (428)	100,0 (266)

Nota: joves: de 18 a 29 anys; adults: de 30 a 59 anys; vells: més de 60 anys

propiciar uns nivells de formació diferents entre fills i filles. Així, les barcelonines s'han incorporat als nivells mitjans i superiors del sistema educatiu en proporcions molt similars a les dels barcelonins, tot i que la coexistència a la ciutat de generacions de dones procedents de diverses èpoques històriques fa que encara les desigualtats en relació als nivells formatius dels homes siguin prou importants. Ho veurem a continuació.

Les dones de Barcelona han augmentat molt els estocs educatius (nivell màxim d'estudis finalitzats) els darrers 10 anys. Baixa la presència d'analfabets, de les que no tenen estudis i de les que tenen estudis primaris, i augmenten les que arriben a un nivell de secundària, tant per la via de la FP com per la via de BUP i COU. Les universitàries de grau mitjà i superior també augmenten, tot i que més lleugerament. Aquest avenç, que es pot veure en

la taula 3, els permet una certa convergència amb els estocs dels homes, malgrat que les diferències continuen sent notables: més de la meitat (el 56,2%) de les dones majors de 18 anys residents a Barcelona han arribat només a un nivell de primària, mentre que entre els homes aquesta proporció és del 42,2%. Per altra banda, les dones universitàries (amb carreres finalitzades de grau mitjà o superior) representen el 15,5% del total, en contraposició amb el 19,4% dels homes.

Aquesta situació correspon al conjunt de la població, integrada en una proporció important per persones grans, les quals, com ja se sap, acostumen a tenir uns estocs educatius molt inferiors als de les persones joves, sobretot en el cas de les dones. Així, si considerem el factor edat (taula 4), podem observar dos grups ben diferenciats dintre del col·lectiu femení. Un primer grup format per les que se situen a la franja d'edat fins als 45 anys, que incorporen un model educatiu més igualitari en relació als homes. Un segon grup, que correspon a una concepció tradicional dels rols socials assignats a les dones, està integrat per les dones majors de 45 anys, que presenten uns nivells educatius molt baixos —al voltant de les tres quartes parts d'aquestes dones tenen com a màxim nivells d'estudis primaris— i molt per sota dels que presenten els homes de les mateixes generacions.

Centrant-nos en la població més jove, la que té entre 18 i 29 anys (taula 5), es pot observar un gran i molt positiu desenvolupament dels nivells d'instrucció formal obtinguts per les dones de la

Taula 5
Nivell d'estudis acabats de la població jove de Barcelona (fins a 29 anys) segons el seu sexe. Dades comparatives 1985-1995

	Dones			Homes		
	1985	1990	1995	1985	1990	1995
Analfabets	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Primària incompleta	5,5	0,0	1,0	2,7	0,0	0,0
Primària completa o EGB	17,1	22,0	14,7	25,9	21,4	13,1
FP	14,6	23,9	26,3	16,3	20,3	24,5
BUP o COU	51,0	34,2	36,1	42,4	41,1	45,2
Estudis universitaris de grau mitjà	5,4	8,0	9,1	2,7	7,1	5,4
Estudis universitaris de grau superior	6,4	11,9	12,8	10,1	10,1	10,8
Total	100,0 (267)	100,0 (197)	100,0 (162)	100,0 (255)	100,0 (219)	100,0 (212)

Taula 6
Titulacions universitàries obtingudes per la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990		1995			
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones joves	Homes joves
Títols mitjans tècnics	0,0	18,4	4,6	17,6	2,9	11,4
Títols mitjans: ciències experimentals i de la salut	14,5	1,6	16,2	2,5	7,2	2,1
Títols mitjans: ciències socials i jurídiques	5,0	14,9	6,3	14,8	12,1	11,3
Títols mitjans: humanitats	24,4	3,2	19,1	2,0	19,3	0,0
Altres títols mitjans	2,1	4,1	3,3	2,3	0,0	8,5
Títols superiors tècnics	0,0	13,3	2,0	15,2	0,0	29,9
Ciències experimentals i de la salut	14,1	15,0	10,0	17,3	7,9	11,1
Ciències socials i jurídiques	20,9	23,1	16,9	20,5	32,3	21,9
Humanitats	18,3	5,5	17,9	4,1	18,3	0,0
Altres títols	0,7	0,9	3,6	3,7	0,0	3,8
Total	100,0 (172)	100,0 (204)	100,0 (173)	100,0 (175)	100,0 (35)	100,0 (34)

ciutat. En aquesta generació, les dones dupliquen el percentatge de diplomades i de llicenciades universitàries del conjunt de barcelonines, més que dupliquen la seva presència en relació a 10 anys abans i s'acosten, i fins i tot superen, el

percentatge d'universitaris entre la població masculina de la mateixa edat, tot i considerant els estudis finalitzats i els que encara es troben en curs (molt més nombrosos entre els nois que entre les noies).

El panorama dels nivells educatius de les dones de Barcelona descrit fins aquí té clarobscurs. D'una banda, en la part negativa, la presència encara majoritària de dones en els nivells baixos de l'ensenyament. D'altra banda, en la part positiva, l'augment dels estocs educatius protagonitzat per les dones de les generacions més joves en els darrers anys i el seu accés a la universitat en proporcions similars al dels nois de la seva edat. Un altre factor, però, enfosqueix aquesta situació: la tria de les carreres per part dels universitaris continua marcant diferències entre ells i elles (taula 6). Les dones continuen fent carreres de tipus humanístic i social, fortament devaluades en el mercat de treball, mentre que els homes mantenen i augmenten la seva presència en carreres de tipus tècnic, amb un valor de canvi superior. Aquest desequilibri, que posteriorment pot resultar un handicap per a les dones a l'hora de situar-se en l'estructura socio-professional, es manté quasi sense variacions entre les generacions més joves, que són les que presenten nivells d'instrucció formal més elevats.

Les dones de Barcelona en el mercat de treball

La incorporació en el mercat de treball

La taxa d'activitat de les dones de Barcelona, situada el 1995 en el 57,3%, és, com és habitual, més baixa que la masculina (81,5%), però el nivell de con-

vergència d'una i altra ha estat notable en els darrers 10 anys: la femenina s'ha incrementat progressivament mentre que la masculina retrocedeix. Tanmateix, la voluntat creixent de moltes dones per accedir al mercat de treball xoca amb la situació d'aquest i la manca de llocs de treball, el que ha provocat un augment important de les taxes d'atur femenines (gràfic 2), que en el cas de les joves arri-

ben a màxims poc comprensibles si tenim en compte el seu nivell de formació. La taxa d'atur general que ens proporciona l'*Enquesta Metropolitana* se situa per a Barcelona ciutat en el 18,4%, la taxa de les dones ascendeix fins al 20,7%, i en el cas de les dones joves al 34,4%. I aquestes taxes d'atur han estat molt més elevades que el 1990 —moment de conjuntura econòmica rela-

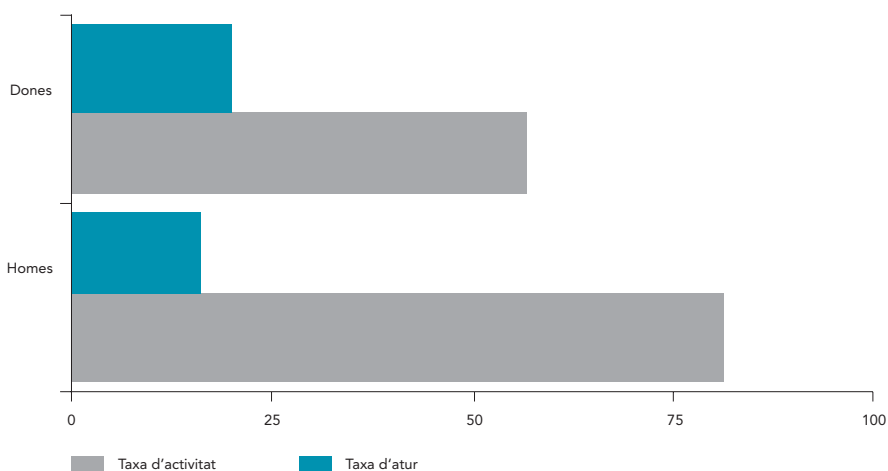
tivament favorable— i, fins i tot, que el 1985 —moment de forta recessió de l'ocupació.

La taxa d'atur de les dones és més alta que la dels homes fins als 45 anys (taula 7), i només és inferior en les franques d'edat on la taxa d'activitat femenina també és molt més baixa. Això confirma un fet força conegut: que les dones que no han estat sempre actives entren o surten del mercat de treball en funció de les seves possibilitats reals de trobar una feina. És a dir, al contrari dels homes, en determinades edats passen de la inactivitat a l'ocupació més que no pas de l'atur a l'ocupació, o viceversa. Això enllaça amb les oscil·lacions que presenta la taxa d'activitat segons la situació conjuntural de l'economia, augmenta en situacions favorables a la generació d'ocupació i disminueix en situacions de recessió.

Les condicions laborals de les dones treballadores

Pel que fa a les condicions laborals de les dones ocupades es pot parlar també d'una certa convergència amb les

Gràfic 2
Taxes d'activitat i d'atur de la població de Barcelona segons el seu sexe. 1995



Taula 7
Taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de la població de Barcelona segons el seu sexe, per grups d'edat. 1995

	Dones				Total dones	Homes				Total homes
	Joves	Adultes joves	Adultes velles	Velles		Joves	Adults joves	Adults velles	Vells	
Taxa d'activitat	78,9	72,2	42,2	17,7	57,3	72,4	98,3	86,9	41,9	81,5
Taxa d'ocupació	65,6	82,1	86,0	100,0	79,3	73,4	89,4	84,9	81,3	83,5
Taxa d'atur	34,4	17,9	14,0	0,0*	20,7	26,6	10,6	15,1	18,7	16,5

Nota: Joves: de 18 a 29 anys; adults joves: de 30 a 44 anys; adults velles: de 45 a 59 anys; velles: 60 anys i més

* Aquesta dada no significa que no hi hagi cap dona aturada entre els 60 i els 65 anys. S'ha de tenir en compte el marge d'error de l'enquesta per al grup de població que estem estudiant -les dones de Barcelona-, que se situa al voltant del +/-2,5. Això vol dir que la taxa d'atur de les dones grans es pot situar entre el 0 -cap- i el 2,5%, xifra que, en tot cas, no anul·la la nostra argumentació.

dels homes, tot i que amb matisos. És evident que al 1995 les condicions laborals dels treballadors són més dures que les existents fa uns anys, sobretot per la via de la precarització dels contractes i de determinades condicions contractuals associades. Ara bé, aquest empitjorament afecta tant homes com dones, el que passa és que en la mesura que les dones havien començat el procés de precarització abans, ara, que hi han entrat els homes, sembla que les diferències s'escurcen, no pas perquè les dones estiguin millor sinó perquè els homes estan pitjor. La precarietat de la contractació afecta una mica més de la tercera part de dones assalariades, amb un percentatge

de contractades temporals o sense contracte molt similar al de fa cinc anys, com es pot observar en la taula 8. Aquest nivell de contractació temporal està més afectat per l'edat de les dones —les que entren per primera vegada al mercat laboral— que per la seva qualificació o nivell d'estudis. Així, les dones menors de 30 anys que tenen contractes eventuais o no tenen contracte representen gairebé tres quartes parts de les assalariades d'aquesta edat (taula 9). Les conseqüències que, en el cas de les dones joves, pot tenir aquesta manca d'estabilitat laboral en relació a les seves decisions de maternitat són difícils d'analitzar amb les dades de l'Enquesta, però sembla clar

que la protecció legal en el moment de l'embaràs és operativa en cas de feines estables, però difícilment quan les contractacions són temporals i els acomiadaments es poden emmascarar com a finalització de contracte.

En canvi, quan considerem la posició de les dones treballadores en l'estructura productiva, aquestes es troben més ben situades que fa cinc anys (taula 10). La meitat de les dones es concentren en categories professionals mitjanes (tècniques mitjanes, administratives i comercials), i el pes d'aquestes professions tendeix a augmentar. En canvi, les categories menys qualificades (treballadores dels serveis personals, domèstics o de l'hostaleria) han disminuït en relació a fa cinc anys. Malgrat això, les barcelonines continuen tenint una presència molt minoritària en les categories professionals altes en relació als homes, sobretot per la seva dificultat a l'hora d'accedir a llocs directius i gerencials.

Un altre element que té connotacions importants de cara a la promoció professional de les dones treballadores i de l'assoliment de nivells reals d'igualtat

Taula 8
Situació contractual de la població ocupada (assalariada) de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	Dones			Homes		
	Joves	Adultes	Velles	Joves	Adults	Vells
Contracte indefinit	62,7	73,6	68,8	62,3	70,6	66,6
Contracte temporal	25,4	24,5	24,9	25,4	20,5	22,8
Sense contracte	11,9	1,9	6,3	12,3	9,0	10,5
Total	100,0 (397)	100,0 (499)	100,0 (896)	100,0 (359)	100,0 (398)	100,0 (757)

Taula 9
Situació contractual de la població ocupada (assalariada) de Barcelona segons el seu sexe, per grups d'edat. 1995

	Dones				Homes			
	Joves	Adultes joves	Adultes velles	Velles	Jove	Adults joves	Adults velles	Vells
Contracte indefinit	27,7	73,7	69,2	71,4	34,9	80,8	69,2	77,3
Contracte temporal	59,9	17,2	13,4	10,3	52,5	11,8	13,4	5,1
Sense contracte	12,4	9,1	17,4	18,3	12,6	7,3	17,4	17,6
Total	100,0 (80)	100,0 (175)	100,0 (84)	100,0 (20)	100,0 (104)	100,0 (168)	100,0 (104)	100,0 (22)

Taula 10
Categoria professional de la població ocupada de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Empresaris amb i sense assalariats	3,4	5,0	4,3	3,3	8,6	6,3
Autònoms amb assalariats	3,4	3,9	3,7	1,3	4,2	2,8
Autònoms sense assalariats	6,4	9,8	8,4	4,8	7,3	6,2
Professionals liberals	1,3	3,4	2,5	1,5	2,6	2,1
Directors o gerents	1,0	2,2	1,7	1,3	4,8	3,3
Tècnics alts	7,2	10,9	9,5	9,9	10,7	10,4
Total categories altes	22,7	35,2	30,1	22,1	38,2	31,1
Tècnics mitjans	18,3	14,4	16,1	22,9	13,7	17,8
Personal administratiu i comercial	28,6	11,6	18,9	32,8	17,4	24,3
Total categories mitjanes	46,9	26,0	35,0	55,7	31,1	42,1
Contramestres, capatassos	1,3	4,2	2,9	0,2	1,8	1,1
Obrers qualificats	6,2	17,5	12,6	1,8	11,9	7,4
Obrers no qualificats	2,8	4,0	3,5	1,3	6,4	4,1
Treballadors dels serveis	19,6	10,6	14,5	18,8	9,0	13,4
Total categories baixes	29,9	36,3	33,5	22,1	29,1	26,0
Altres categories	0,0	2,5	1,3	0,0	1,2	0,6
Total	100,0 (469)	100,0 (639)	100,0 (1.108)	100,0 (393)	100,0 (495)	100,0 (887)

Taula 11
Tipus de jornada de la població ocupada de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Jornada completa	79,0	93,5	87,4	73,8	89,5	82,5
Jornada parcial o variable	21,0	6,5	12,6	26,2	10,6	17,5
Total	100,0 (469)	100,0 (639)	100,0 (1.108)	100,0 (392)	100,0 (494)	100,0 (886)

Taula 12
Motiu pel qual la població ocupada de Barcelona treballa menys de 35 hores setmanals, segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

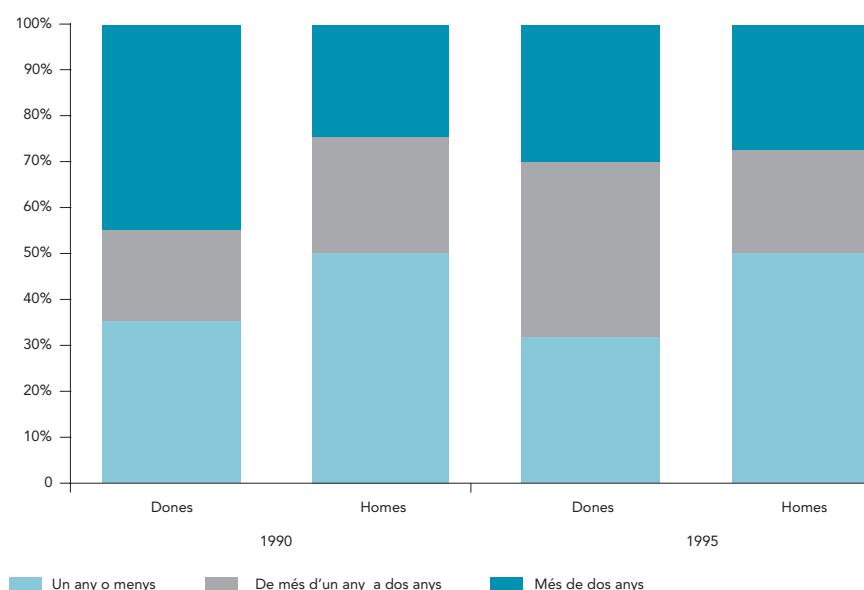
	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Tipus d'horari trobat	48,7	31,3	44,2	48,5	36,6	45,0
Tasques domèstiques o familiars	22,5	0,0	16,7	23,9	0,0	16,9
Motius pròpia elecció	23,5	31,2	25,5	14,4	42,2	22,4
Interessa aquesta jornada	18,3	19,0	18,5	9,9	26,6	14,7
Estudiant	5,2	12,2	7,0	4,5	15,6	7,7
Altres motius	5,3	37,6	13,6	13,2	21,3	15,6
Total	100,0 (106)	100,0 (37)	100,0 (143)	100,0 (103)	100,0 (42)	100,0 (146)

amb els homes és el tipus de jornada que es fa a la feina. La presència de les jornades parcials sobre el total de jornades laborals ha augmentat molt des del 1990, tant entre els homes com entre les dones (taula 11). Tot i així, la proporció de dones amb una jornada parcial o variable és d'una quarta part de les treballadores, molt per sobre del 10% en el cas dels homes. Les dones que fan aquesta jornada inferior a les 35 hores setmanals corresponen majoritàriament a joves —sense distinció del seu nivell de qualificació— o a dones més grans que treballen en feines poc qualificades. També es tracta, majoritàriament, de dones que no han tingut opció de triar el tipus de jornada, que els ha vingut imposada; a diferència dels homes que treballen menys de 35 hores: aquests són proporcionalment menys i, a més, el percentatge dels que han escollit aquesta jornada és molt més elevat que en el cas d'elles (taula 12). D'aquesta manera, un element certament interessant per a la distribució dels llocs de treball entre la població i que permet la combinació del treball remunerat amb el domèstic, pot acabar convertint-se en un element de discriminació laboral en funció del sexe.

Característiques de l'atur femení

En el quinquenni 1990–1995 no només s'ha produït un gran increment de les dones aturades —de fet, ha augmentat l'atur de tota la població— sinó que, a més, han canviat qualitativament les seves característiques (gràfic 3). En

Gràfic 3
Temps interromput que porta sense feina la població aturada de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995



Taula 13
Vies de recerca de feina per part de la població aturada de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
Recerca assistida	33,3	17,3	25,7	19,3	23,8	21,4
Recerca amb iniciativa	26,3	40,4	33,0	51,4	40,6	46,2
Recerca solidària	14,0	19,2	16,5	22,9	19,8	21,4
Per altres mitjans	5,3	0,0	2,7	0,9	1,0	1,0
No ha buscat feina	21,1	23,1	22,0	5,5	11,9	8,6
NS/NC	0,0	0,0	0,0	0,0	3,0	1,4
Total	100,0 (57)	100,0 (52)	100,0 (109)	100,0 (108)	100,0 (101)	100,0 (209)

general es pot observar una certa dicotomia entre les persones que entren ara en el mercat de treball, és a dir les joves i les dones que en algun moment han tallat la

seva relació amb el mercat de treball per tal de tenir fills i/o ocupar-se de la família, i les persones grans, a partir dels 45 o 50 anys.

Les dones menors de 45 anys pateixen un atur de curta durada, no tant per causa d'acomiadaments de la feina com per finalització de contractes. Es tracta d'un tipus d'atur que afecta més les dones amb nivells d'estudis i de qualificació professional baixos, tot i que aquests factors són menys decisius que fa cinc anys; és a dir, l'atur actual afecta capes de població més àmplies, tant entre els homes com entre les dones. Aquestes característiques estan relacionades amb les condicions generals del mercat de treball, que no genera suficients ocupacions estables i de qualitat. Tot i així, les dones són particularment vulnerables davant d'aquesta situació general, en part per la major presència de dones amb nivells d'estudis baixos o menys adaptats a les necessitats del mercat de treball —com hem vist en el cas de les universitàries— i en part per la dificultat afegida que planteja el retorn de les dones que havien sortit del mercat de treball amb la idea de reincorporar-s'hi en el moment en què la família no requereix tant la seva presència.

A l'altra banda d'aquesta dicotomia tenim l'atur que afecta les dones grans, quantitativament menor perquè moltes d'aquestes opten més per declarar-se inactives —mestresses de casa— que aturades, i que es caracteritza per ser de més llarga durada i afectar les dones amb nivells d'estudis i de qualificació baixos o anacrònics, en definitiva, que necessiten un reciclatge que, en molts casos, ja no es planteja.

Pel que fa a les estratègies de recerca de feina emprades per les dones aturades, s'ha de dir que s'han diversificat molt i que s'acosten a les emprades per la població masculina. En general tenen

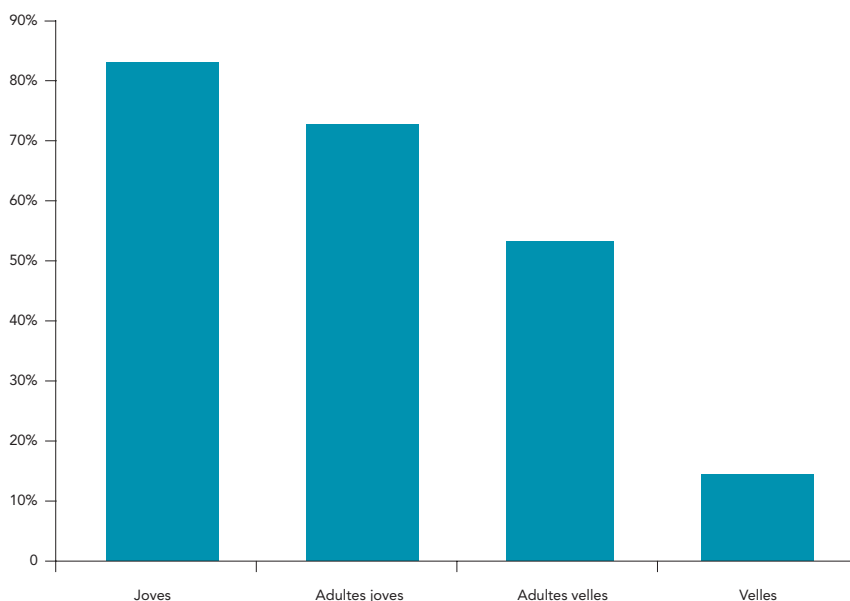
una actitud més activa que fa cinc anys (taula 13) i estan més disposades a acceptar qualsevol tipus de feina per tal d'obtenir-ne una. Una de cada tres ha participat almenys en un curs de forma-

ció ocupacional en els darrers 5 anys, sent les dones les principals usuàries d'aquest tipus de programes de promoció i reciclatge professional. En canvi, les dones aturades de Barcelona tenen un nivell de cobertura social més baix (taula 14) que el dels homes: només una quarta part té dret a un subsidi d'atur i dues de cada tres no tenen cap tipus d'ajut en concepte de desocupació, percentatges aquests lleugerament inferiors als de cinc anys abans.

Taula 14
Percepció de subsidi d'atur per part de la població aturada de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990			1995		
	Dones	Homes	Total	Dones	Homes	Total
No en rep cap	63,1	58,5	60,9	66,6	58,4	62,7
Subsidi d'atur	26,3	24,5	25,5	25,0	32,7	28,7
Prestació complementària	8,8	7,5	8,2	7,4	5,9	6,7
Altres subsidis	1,8	7,6	4,5	0,9	2,0	1,5
Total	100,0 (57)	100,0 (52)	100,0 (110)	100,0 (108)	100,0 (101)	100,0 (209)

Gràfic 4
Previsió de tornar o començar a treballar per part de les dones inactives de Barcelona segons la seva edat. 1995



Les dones inactives

La proporció de dones inactives ha tendit a escurçar-se de manera progressiva en els darrers 10 anys. Tot i així, més de la meitat de les dones residents a la ciutat de Barcelona, un 56%, són inactives, proporció molt superior a la dels homes inactius, que representen una tercera part del col·lectiu masculí. També la composició interna dels inactius és diferent segons el seu sexe: dues tercers parts de les dones inactives són mestresses de casa i el terç restant és de les jubilades, amb una petita representació de les incapacitades o de les estudiants. Per la seva banda, tres quartes parts dels homes inactius ho són en tant que jubilats, amb un percentatge creixent d'estudiants i d'incapacitats.

En el col·lectiu de dones inactives predominen les que tenen edats elevades, però, a diferència dels homes, la majoria dels quals són inactius per jubilació o per no haver finalitzat els seus estudis, aquestes es troben sovint en

edats laboralment actives: el 39% tenen entre 30 i 60 anys. Això explica que entre aquestes dones es troba un gran interès per retornar —la majoria ha treballat abans de passar a la inactivitat— al mercat de treball, concretament una de cada tres dones inactives declara que desitjaria treballar de manera remunerada, proporció que puja en el cas de les joves (gràfic 4). Aquestes dones es declaren com a inactives i no com a aturades, i no fan una recerca activa de feina a causa d'una manca de confiança en les seves possibilitats davant una conjuntura econòmica poc favorable (taula 15). De fet, en bona part són aquestes dones les que fan fluctuar les taxes d'activitat segons el moment del cicle econòmic: en moments de generació d'ocupació pas-

sen a engrossir les files dels actius per la via de l'ocupació, i en moments de recessió retornen a la inactivitat i no pas a l'atur.

Quan es parla de població inactiva s'ha de fer esment d'una categoria essencialment femenina, que no té equivalència entre la població masculina: les mestresses de casa. Aquesta figura dedicada exclusivament a les tasques de la llar està cada vegada menys present en l'estructura de la població barcelonina, tot i que encara representa una tercera part de les dones. L'existència d'aquesta situació està més relacionat amb factors d'edat o de nivell socioeconòmic de les dones que amb un increment de les càrregues domèstiques en determinades famílies. De fet, el col·lectiu de mestresses de casa

està molt envellit, ja que hi pertanyen més de la meitat de les dones majors de 45 anys i només una quarta part de les menors d'aquesta edat, a partir del moment en què s'emancipen de la llar d'origen (taula 16). Es tracta d'un grup de persones presents a llars de totes les categories socioeconòmiques, però elles mateixes tenen uns nivells d'estudis més baixos que els del conjunt de dones de Barcelona. És important seguir la seva evolució els propers anys, ja que la tendència que es dibuixava el 1990 en relació al 1985, de fort decreixement de les mestresses de casa, ha patit un estancament important durant el quinquenni posterior. I de fet, entre les dones de 30 a 45 anys encara perdura una quarta part que es declaren mestresses de casa, aproximadament el mateix percentatge que fa 5 anys, i el que també es pot trobar entre les dones de 18 a 30 anys a partir del moment en què s'emancipen de la llar dels pares. Queda per veure, doncs, si aquest estancament és un efecte de l'estructura d'edats de les dones de la ciutat o si en un moment de recessió de l'ocupació, com ara l'actual, que afecta de manera especial el col·lectiu femení, algunes dones tornen al servei domèstic de la seva família.

Taula 15
Previsió de tornar o començar a treballar per part de les dones inactives de Barcelona segons la seva edat. 1995

	Joves	Adultes joves	Adultes velles	Velles	Total
Quan trobi un treball interessant	23,3	54,0	51,2	27,1	30,3
Quan acabi els estudis	43,3	1,6	0,0	0,0	14,2
Quan els fills creixin	26,7	30,2	0,0	0,0	8,2
Altres respostes	6,7	4,8	12,5	4,2	7,6
Creu que no trobarà feina	0,0	9,5	36,3	68,7	21,4
Total	100,0 (30)	100,0 (64)	100,0 (80)	100,0 (47)	100,0 (221)

Taula 16
Dones de Barcelona que es declaren mestresses de casa a cada grup d'edat. Dades comparatives 1985-1995

	1985	1990	1995
Dones joves (emancipades)	—	—	22,8
Dones adultes joves	38,8	23,6	25,2
Dones adultes velles	56,3	58,4	52,5
Dones velles	58,3	45,2	41,0

Les desigualtats en els ingressos

El percentatge de dones que no tenen cap tipus d'ingrés és molt elevat i representa un terç de la població femenina de més de 20 anys; i en la franja d'edat situada entre els 45 i els 60 anys la manca

Taula 17

Nivell d'ingressos individuals mensuals de la població de Barcelona segons el seu sexe, per grups d'edat.
Dades comparatives 1989-1994

	1989									
	Dones					Homes				
	Joves	Adultes Joves	Adultes velles	Velles	Total dones	Joves	Adults joves	Adults velles	Vells	Total homes
Sense ingressos	28,1	29,6	53,9	30,1	35,2	21,1	3,2	2,1	1,6	6,4
Menys de 20.800 ptes.	4,8	1,6	2,6	3,4	2,9	3,5	0,3	0,0	0,7	1,1
De 20.800 a 40.000	5,5	4,5	8,6	41,1	17,6	2,2	1,5	8,2	13,5	6,7
De 40.001 a 60.000	16,8	10,7	5,7	10,9	10,6	6,0	4,2	6,1	16,0	8,4
Subtotal <60.000	55,2	46,4	70,8	85,5	66,3	32,8	9,2	16,4	31,8	22,6
De 60.001 a 90.000	27,8	16,8	9,4	6,1	13,4	24,9	12,4	20,4	33,6	23,1
De 90.001 a 140.000	12,8	22,3	6,6	2,0	10,4	25,6	35,4	32,1	18,0	27,5
De 140.001 a 200.000	1,9	8,1	2,2	2,0	3,7	6,2	20,8	11,6	4,3	10,7
Més de 200.000	1,0	2,2	3,0	0,3	1,5	5,5	17,0	15,2	6,1	11,0
NS/NC	1,4	4,2	7,9	4,1	1,9	5,0	5,1	4,3	5,3	5,0
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	(197)	(323)	(279)	(389)	(1.188)	(219)	(261)	(235)	(288)	(1.003)
	1994									
	Dones					Homes				
	Joves	Adultes Joves	Adultes velles	Velles	Total dones	Joves	Adults joves	Adults velles	Vells	Total homes
Sense ingressos	27,4	28,3	49,6	26,9	32,9	31,9	3,6	0,0	1,7	8,9
Menys de 20.800 ptes.	2,8	1,8	0,6	0,7	1,3	4,1	0,0	0,0	0,3	1,0
De 20.800 a 40.000	4,6	2,1	4,6	12,7	6,6	6,1	1,5	2,1	3,2	3,2
De 40.001 a 60.000	11,2	6,2	5,0	29,1	14,1	5,2	2,8	3,5	14,7	7,0
Subtotal <60.000	46,0	38,4	59,8	69,4	54,9	47,3	7,9	5,6	19,9	20,1
De 60.001 a 90.000	18,3	8,8	7,2	15,0	11,8	14,1	8,1	6,3	23,6	13,6
De 90.001 a 140.000	25,5	23,4	11,9	5,4	15,1	18,2	26,9	25,4	34,3	26,8
De 140.001 a 200.000	2,5	16,0	9,2	3,1	8,2	9,5	21,7	23,4	10,0	15,8
Més de 200.000	0,6	7,5	2,0	1,3	3,2	2,5	24,5	21,9	5,4	13,2
Ingressos no mensuals	5,0	3,1	2,6	1,4	2,7	6,5	4,2	9,9	1,7	5,2
NS/NC	2,1	2,8	7,2	4,4	4,3	1,7	6,8	7,4	5,2	5,3
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	(162)	(317)	(270)	(362)	(1.111)	(212)	(230)	(198)	(266)	(906)

d'ingressos afecta una dona de cada dues, com es pot constatar en la taula 17. D'altra banda, la proporció de dones sense ingressos no ha sofert variacions

en els darrers 5 anys. Les diferències amb els homes que no disposen de rendes pròpies són encara notables, menys d'un home de cada 10.

Aquesta primera desigualtat, derivada del sexe, en la percepció d'ingressos s'accentua si ens centrem en les persones que tenen ingressos propis. Així,

Taula 18

Origen dels ingressos de la població de Barcelona segons el seu sexe, per grups d'edat. Dades comparatives 1989 i 1994

	1989									
	Dones					Homes				
	Joves	Adultes Joves	Adultes velles	Velles	Total dones	Joves	Adults joves	Adults vells	Vells	Total homes
De treball assalariat	84,3	81,0	71,5	6,3	53,3	82,3	75,2	62,1	13,9	54,6
De treball per compte propi	4,6	10,2	14,3	3,0	7,3	11,9	18,3	19,4	4,6	13,3
De treballs esporàdics	1,6	2,7	1,7	0,4	1,6	4,8	0,9	0,6	0,0	1,2
De pensió de jubilació	0,0	0,0	1,7	47,0	17,2	0,0	0,0	2,1	70,8	21,9
De pensió de viduïtat	0,0	0,0	4,3	33,2	12,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
De pensió d'invalidesa	0,0	1,8	1,4	4,8	2,4	0,0	0,8	9,4	6,1	4,3
De subsidi d'atur	7,3	3,7	0,0	1,4	3,0	0,6	1,6	4,7	2,0	2,3
Altres procedències	2,1	0,6	5,1	3,9	2,6	0,4	3,2	1,8	2,6	2,3
Total	100 (134)	100 (211)	100 (103)	100 (254)	100 (702)	100 (158)	100 (240)	100 (218)	100 (266)	100 (882)
	1994									
	Dones					Homes				
	Joves	Adultes Joves	Adultes velles	Velles	Total dones	Joves	Adults joves	Adults vells	Vells	Total homes
De treball assalariat	80,3	75,7	65,6	7,4	48,7	71,9	74,7	54,2	7,6	46,7
De treball per compte propi	2,7	9,2	9,7	0,0	4,7	7,3	16,8	17,6	3,4	10,7
De treballs esporàdics	0,9	0,4	1,1	0,0	0,5	9,0	2,0	0,0	0,0	2,0
De pensió de jubilació	0,0	0,0	1,1	58,0	22,3	0,0	0,0	5,7	80,8	28,9
De pensió de viduïtat	0,0	0,0	6,8	25,9	10,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
De pensió d'invalidesa	0,0	1,7	6,1	5,4	3,5	1,4	2,4	7,4	4,7	4,2
De subsidi d'atur	13,0	8,9	2,9	0,0	5,1	8,2	3,3	13,6	1,6	5,8
Altres procedències	3,1	4,2	6,7	3,3	4,1	2,2	0,8	1,5	1,9	1,6
Total	100 (88)	100 (201)	100 (102)	100 (241)	100 (632)	100 (114)	100 (191)	100 (160)	100 (242)	100 (707)

les dones de Barcelona continuen tenint un nivell d'ingressos molt inferior al dels homes: l'any 1995 les dones de la ciutat ingressaven el 67,7% del que percebien els homes, és a dir, dos terços de les rendes individuals masculines. Més de la meitat de la població femenina (el 55%) va ingressar 60.000 pessetes o menys, mentre que només dos de cada deu homes no va arribar a aquesta

quantitat. És clar que els darrers cinc anys s'ha produït un cert acostament entre els dos sexes: el 1990 les dones ingressaven el 59,4% del que ingressaven els homes i dues terceres parts percebien rendes inferiors a les 60.000 pessetes mensuals.

Observant, en la taula 18, l'estructura de l'origen dels ingressos de les persones que en tenen, trobem que un percen-

tatge més elevat d'homes percep ingressos provinents del treball (59,9% per un 53,9% de les dones). Per altra banda les dones són, proporcionalment, més beneficiàries del que s'han anomenat salaris socials (41,8% contra un 38,9%). En aquest apartat dels salaris socials les diferències vindrien marcades per les pensions de viduïtat, principal ingrés de l'11% de les dones amb ingressos propis i

que és fruit de la tradicional menor presència de les dones en el mercat laboral i de la seva ja esmentada major esperança de vida. Aquesta estructura ha evolucionat cap a la convergència en els darrers cinc anys: les diferències eren encara més notables el 1990; aquest acostament ha estat produït, però, per un major augment dels homes que han passat a dependre dels salaris socials. Tanmateix, i centrant-nos en les mitjanes d'ingressos d'homes i dones segons la

seva procedència, veiem que, el 1995, les dones ingressaven encara entre un 30% i un 40% menys que els homes (taula 19), fos quin fos l'origen dels ingressos.

Les diferències salarials entre homes i dones es mantenen. Una mica menys accentuades que fa cinc anys, cert, però encara les dones perceben una mitjana del 70% del que percep un home. És veritat, i s'ha de reconèixer, que aquesta diferència era el 1990 més gran, els salaris femenins eren llavors el 62%

dels masculins. S'ha produït, doncs, un acostament de 8 punts percentuals.

És en les categories més altes on les diferències són més grans. Així, en 1994, les dones empresàries van ingressar el 60% del que van ingressar els empresaris; i les professionals liberals, directives i tècniques superiors, un 64,7% del que guanyen els homes de les mateixes categories.

El fet que sembla més rellevant de l'evolució quinquennal és que en les

Taula 19
Ràtio ingressos de les dones de Barcelona sobre ingressos dels homes segons el seu origen. Dades comparatives 1989 i 1994

	Ingressos mitjans dones/ingressos mitjans homes		Variació	
	1989	1994	En punts	En percentatge
De treball assalariat	68,65	72,2	3,38	4,92
De treball per compte propi	44,36	66,10	21,74	49,02
De pensió de jubilació	59,75	63,75	4,01	6,70
De pensió de viduïtat	—	—	—	—
De pensió d'invalidesa	45,05	73,73	28,68	63,67
De subsidi d'atur	75,42	67,09	8,32	11,04
Total	59,39	67,67	8,28	13,95

Taula 20
Ràtio d'ingressos de les dones de Barcelona sobre els ingressos dels homes, segons la seva categoria socioprofessional. Dades comparatives 1990 i 1995

	Població ocupada			
	Ingressos mitjans dones/ingressos mitjans homes		Variació	
	1989	1994	En punts	En percentatge
Empresaris o autònoms amb assalariats	42,31	59,74	17,43	41,21
Autònoms sense assalariats	66,89	99,09	32,20	48,14
Professionals liberals, directius, tècnics alts	54,25	64,70	10,45	19,26
Tècnics mitjans	78,35	76,89	-1,46	-1,86
Administratius i comercials	84,45	76,99	-7,46	-8,84
Obrers qualificats i no qualificats	63,07	79,73	16,66	26,42
Treballadors de serveis	58,29	72,43	14,14	24,26
Total població	62,36	69,97	7,61	12,21

Taula 21

Ràtio del nivell d'ingressos de les dones de Barcelona sobre el nivell d'ingressos dels homes segons el seu nivell d'estudis. Dades comparatives 1989 i 1994

	Població ocupada			
	Mitjana ingressos dones/mitjana ingressos homes		Variació	
	1989	1994	En punts	En percentatge
Estudis primaris	61,80	75,40	13,60	22,01
Estudis secundaris	73,09	74,12	1,03	1,41
Estudis universitaris de grau mitjà	64,25	66,56	2,31	3,60
Estudis universitaris de grau superior	49,30	64,83	15,53	31,49
Total població	62,36	69,97	7,61	12,21

categories en què el diferencial era més estret el 1990, con ara entre els tècnics mitjans, però especialment entre el personal administratiu, l'any 1995 pel diferencial s'ha eixamplat (taula 20). Aquest fet caldria considerar-lo preocupant, ja que és en aquestes categories on s'acumulen majors percentatges de mà d'obra femenina, al mateix temps que són les que més han augmentat des del 1990. Una possible explicació d'aquest augment del diferencial podria raure precisament en què l'increment experimentat per aquest tipus d'ocupació femenina hagi estat propiciat, justament, per la precarització de les seves condicions laborals: més feines de temps parcial, més presència de contractes temporals, menors nivells de cobertura sindical i, en definitiva, salaris més baixos.

Les dones ocupades tenen nivells formatius més elevats que els homes. Aquesta major preparació no es tradueix, però, en un major accés a llocs de treball més ben remunerats ni en un acostament dels nivells d'ingressos. Ans al contrari, a

mesura que augmenta el nivell d'estudis dels treballadors, les diferències salarials (o d'ingressos procedents del treball) entre les persones d'un i altre sexe augmenten de manera notable, com es pot comprovar en la taula 21. Ens trobem davant del fet que les dones ocupen llocs de treball per sota de la seva qualificació o el que és el mateix, que per accedir a un determinat lloc de treball les dones han d'estar més ben preparades que els homes.

Les dones i el treball domèstic

La realització de les tasques domèstiques a les llars de Barcelona segueix sent, l'any 1995, cosa de dones i el percentatge de participació d'aquestes no ha variat gens ni mica en relació a cinc anys abans. Aquest és l'àmbit, de tots els que hem estudiat, que presenta trets més negatius en l'evolució dels nivells d'igualtat assolits per les dones en relació als homes, com és fàcilment constatable en la taula 22.

Les dones cuinen, fan la neteja de la casa, la neteja i cura de la roba, i la neteja de la cuina (que són les feines analitzades per l'Enquesta) en un 75% aproximat de les llars. en la quarta part restant es reparteix entre els dos membres de la parella (entre un 5% i un 9% de les llars depenent del tipus d'activitat) o s'encarrega a personal extern (entre un 2% i un 12% de les llars).

Les activitats més feminitzades són les relacionades amb la cura de la roba i la realització dels menjars, mentre que les més compartides amb el membre masculí de la parella són l'administració dels diners i la compra d'aliments, activitat realitzada cada vegada més com una part del temps de lleure. L'activitat reservada als homes dintre de la llar és la de les petites reparacions domèstiques, la qual, d'altra banda, és la que més ha incrementat en relació a cinc anys abans la presència de personal contractat extern: al 43% de les llars és l'home de la parella qui s'ocupa de les reparacions i al 37% és un professional contractat.

Taula 22
Distribució de les tasques domèstiques a les llars de la població de Barcelona. Dades comparatives 1990 i 1995

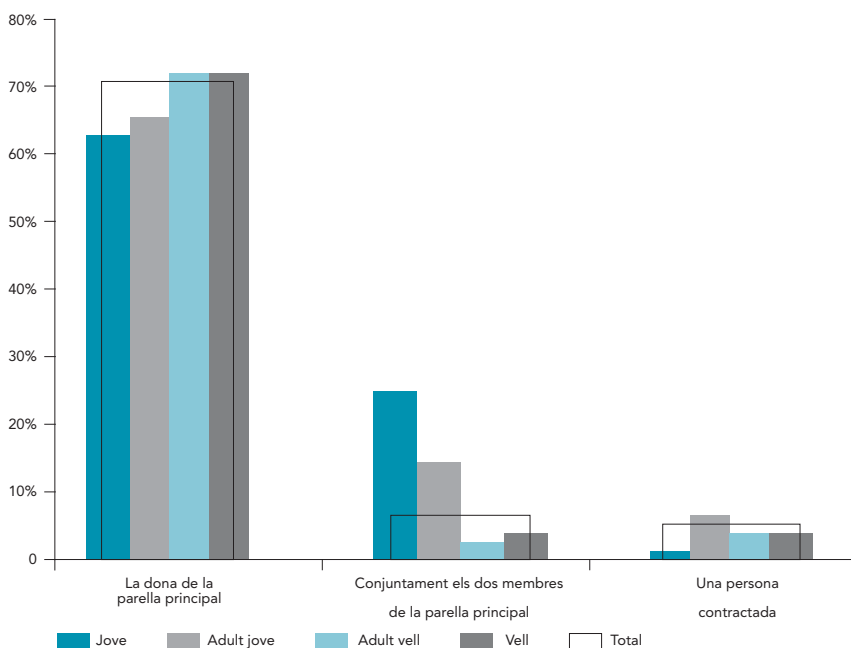
	1990						
	Netejar la llar	Netejar la roba	Netejar la cuina	Cuinar	Compr ar aliments	Reparacions	Administració diners
Membre principal femení	---	78,0	---	76,7	70,0	9,6	48,5
Membre principal masculí	---	2,0	---	3,4	4,9	47,2	12,5
Ambdós conjuntament	---	5,5	---	8,9	16,0	6,3	34,5
Altres possibilitats	---	14,4	---	11,1	9,0	36,8	4,5
Mare i filles	---	3,6	---	2,8	2,5	0,3	0,4
Membres masculins	---	---	---	---	---	---	---
Professional	---	6,1	---	2,3	1,4	28,5	0,1
Altres persones	---	4,7	---	6,0	5,1	8,0	4,0
Total	---	100,0 (2.190)	---	100,0 (2.190)	100,0 (2.190)	100,0 (2.190)	100,0 (2.190)
	1995						
	Netejar la llar	Netejar la roba	Netejar la cuina	Cuinar	Compr ar aliments	Reparacions	Administració diners
Membre principal femení	63,4	77,9	68,2	76,0	63,1	9,0	48,3
Membre principal masculí	2,5	2,7	4,1	4,6	5,9	43,5	12,2
Ambdós conjuntament	9,1	4,8	8,6	8,0	18,8	3,6	35,0
Altres possibilitats	25,0	14,5	19,2	11,4	12,1	43,9	4,5
Mare i filles	6,7	5,2	6,3	4,1	0,3	0,8	1,3
Membres masculins	0,3	0,2	0,3	0,2	4,3	2,0	0,3
Professional	11,8	5,5	5,1	1,9	1,1	36,9	0,1
Altres persones	6,2	3,6	7,5	5,2	6,4	4,2	2,8
Total	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)	100,0 (2.107)

Taula 23
Distribució de les tasques domèstiques* entre els membres de les llars de Barcelona segons el nivell d'estudis del cap de família i de la seva parella. 1995

	Nivell d'estudis del cap de família			Nivell d'estudis de la parella del cap de família		
	Est. primaris	Est. secundaris	Est. universit.	Est. primaris	Est. secundaris	Est. universit.
La dona de la parella principal	75,5	71,3	62,5	78,3	69,7	51,6
Conjuntament els dos membres de la parella	7,9	11,0	7,2	8,8	11,3	15,4
Una persona contractada	2,6	4,8	18,4	2,0	7,8	21,5

* Percentatge mitjà de realització de la neteja de la llar, la neteja de la cuina, la neteja de la roba i cuinar

Gràfic 5
Distribució de les tasques domèstiques* entre els membres de les llars de Barcelona segons l'edat del cap de família. 1995



*Percentatge mitjà de realització de la neteja de la llar, la neteja de la roba i cuina

Les llars en què les dones reben més ajut per part del seu company o de la resta de membres de la família són aquelles en les quals la dona és jove (gràfic 5), es troba ocupada i té un nivell d'estudis (taula 23) i una categoria professional mitjana–alta. Però quan el cap de família o la seva dona ocupen llocs de treball qualificats, és a dir tenen un nivell de renda superior, recorren més a la contractació de professionals per portar les càrregues domèstiques que a la col.laboració dels integrants de la parella.

El temps dedicat a les feines de la llar s'ha escurçat molt els darrers anys, com a conseqüència probablement de la reducció del nombre de persones residents a la llar i d'una major dotació d'equipament domèstic. En total, les dones han guanyat unes dues hores setmanals de mitjana i els homes un quart d'hora setmanal, de manera que el 1995 les primeres fan una mitjana de 27 hores a la setmana i els segons de 5 hores i mitja: una diferència espectacular, que no ha variat gens en cinc anys (taula 24).

Taula 24
Mitjana d'hores setmanals dedicades a les tasques domèstiques per part de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	Dones	Homes	Total
1990	28 h 59 min	5 h 51 min	18 h 18 min
1995	27 h 04 min	5 h 38 min	17 h 28 min

Taula 25
Mitjana d'hores setmanals dedicades a les tasques domèstiques per part de la població de Barcelona segons el seu sexe i la seva situació laboral. 1995

	Dones	Homes
Ocupats/des	17 h 42 min	4 h 41 min
Aturats/des	24 h 43 min	7 h 06 min
Mestresses de casa	39 h 16 min	-
Altres inactius/ves	24 h 18 min	6 h 36 min

La situació familiar és un factor important per explicar les diverses jornades de treball domèstic que fan les dones de Barcelona: la presència o no de fills a la llar i el seu nombre, més que no pas la seva edat, condicionen la necessitat d'invertir més o menys hores de treball en les tasques de la llar. Lògicament, com més fills, les jornades laborals a casa es fan més llargues i viceversa. Ara bé, no és aquest el factor més explicatiu de les diferències de jornada. Com igualtat de condicions familiars, tenen un pes relativament més gran les característiques socials de les dones. Així, les mestresses de casa tenen jornades domèstiques del doble de temps —al voltant de les 8 hores diàries— que les dones ocupades, les quals han de fer front "només" a 2 hores i

Taula 26
Mitjana d'hores setmanals dedicades a les tasques domèstiques per part de les dones ocupades de Barcelona segons la seva categoria socioprofessional i la del cap de família. 1995

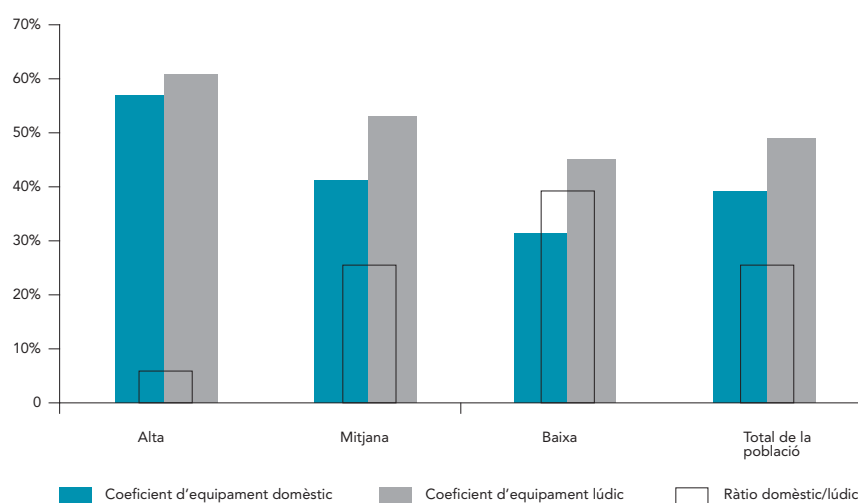
	Mitjana d'hores setmanals
Categories altes	14 h 43 min
Categories mitjanes	16 h 29 min
Categories baixes	21 h 29 min
Total	17 h 42 min

Taula 27
Taxes d'equipament domèstic i lúdic existent a les llars de Barcelona. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990	1995
Rentadora	94,3	97,4
Congelador	27,4	52,4
Aspiradora	45,6	43,0
Microones	14,6	39,6
Rentaplats	20,6	26,5
Assecadora	-	12,1
Vitrocèramica	-	3,6
TV color	97,3	98,7
Vídeo reproductor	53,6	74,0
Cadena d'alta fidelitat	42,5	58,2
Càmera de vídeo	-	22,2
Antena parabòlica	-	5,0

mitja diàries de treballs domèstics a més de la seva jornada laboral (taula 25). I la diferència encara és superior quan les dones, a més de treballar fora de casa, ho fan en llocs qualificats (taula 26). En la mesura que les càrregues domèstiques són molt similars en el cas de les mestresses de casa i de les treballadores s'ha d'entendre que el que aquestes dones de "doble jornada" guanyen en temps ho han de recuperar intensificant el seu tre-

Gràfic 6
Coeficient de possessió d'equipament domèstic i lúdic a les llars de Barcelona segons la categoria socioeconòmica del cap de la família. 1995

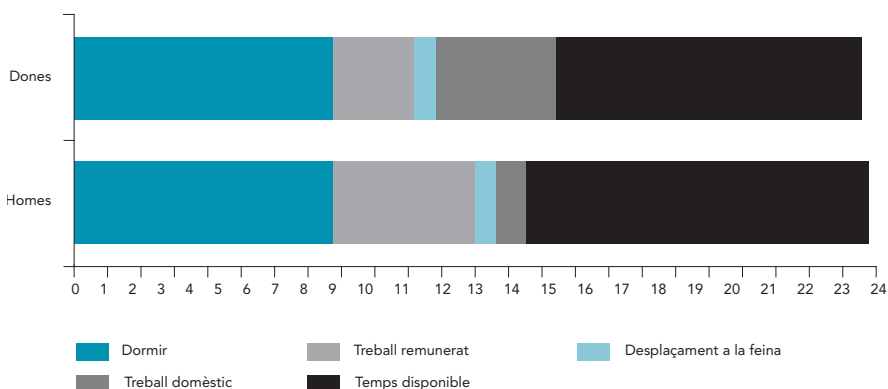


ball. Malgrat que són les que més ajut reben per part de la resta de la família i les que tenen una millor dotació d'equipament domèstic, la dedicació d'aquestes dones a la seva professió i a la seva família no està exempta de tensions i de sobrecàrrega de treball que incideix en el seu desenvolupament professional i en la seva pròpia salut.

La dotació d'equipament domèstic a les llars ha augmentat força en els darrers cinc anys, sobretot els congeladors tipus *combi*, els microones i els rentavaixelles, però no tant com l'equipament de tipus cultural o lúdic. En efecte, els televisors, vídeos, cadenes de música i altres aparells electrònics, encaminats a proporcionar moments d'esbarjo a les famílies han augmentat, en general, en una proporció major que els electrodomèstics destinats

a alleugerir les dones de les càrregues domèstiques (taula 27). En canvi, en el lapse de temps de 1990 a 1995 s'ha produït un cert acostament entre la dotació pròpiament domèstica i la dotació lúdica; és a dir, les llars estan més ben dotades d'ambdós tipus d'aparells, sempre amb predomini del lúdic, però la distància entre l'un i l'altre tipus és menor. Les llars on hi ha un acostament superior entre l'equipament lúdic i el domèstic són aquelles que tenen una capacitat adquisitiva important, que coincideixen amb les que el cap de família i la dona de la parella són joves (fins als 45 anys aproximadament), tenen nivells d'estudis elevats i pertanyen a categories professionals superiors (gràfic 6). Les llars que, al contrari, estan encapçalades per homes de categoria socioeconòmica baixa i les

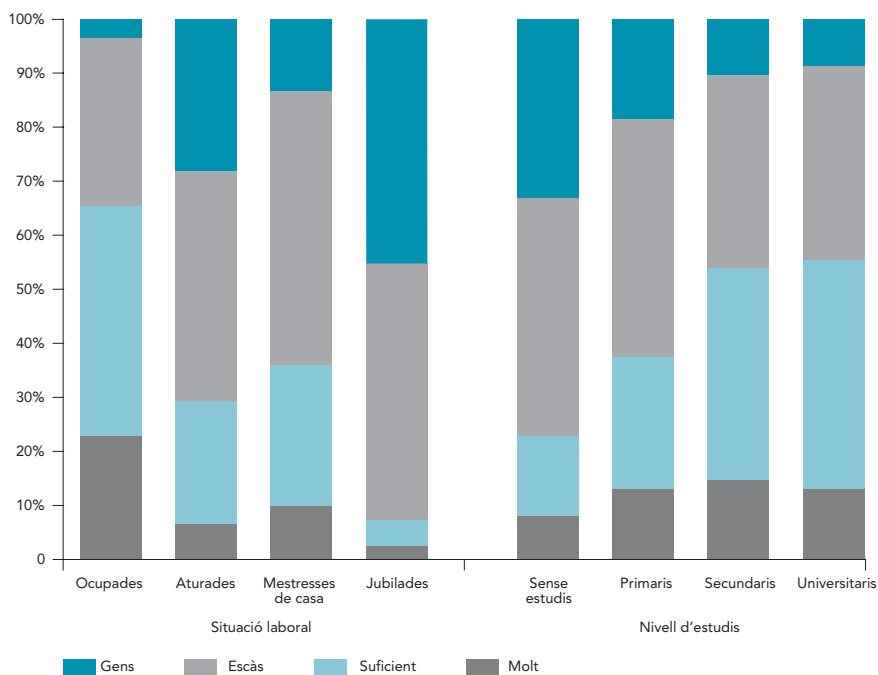
Gràfic 7
Distribució de la jornada de la població de Barcelona durant els dies feiners segons el seu sexe. 1995



seves parelles són mestresses de casa amb nivells d'estudis baixos, acostumen a tenir menys equipament domèstic que lúdic, en una proporció notable. En definitiva, sembla que l'adquisició d'equipament domèstic —excepte els aparells més incorporats a la vida diària com ara la nevera i la rentadora— és posterior a la correcta dotació d'equipament lúdic. Només quan aquest darrer es considera complet, es procedeix a completar el domèstic.

Les activitats de lleure i les relacions socials

Gràfic 8
Opinió de les dones de Barcelona sobre la seva disponibilitat de temps lliure segons la seva situació laboral i el seu nivell d'estudis. 1995

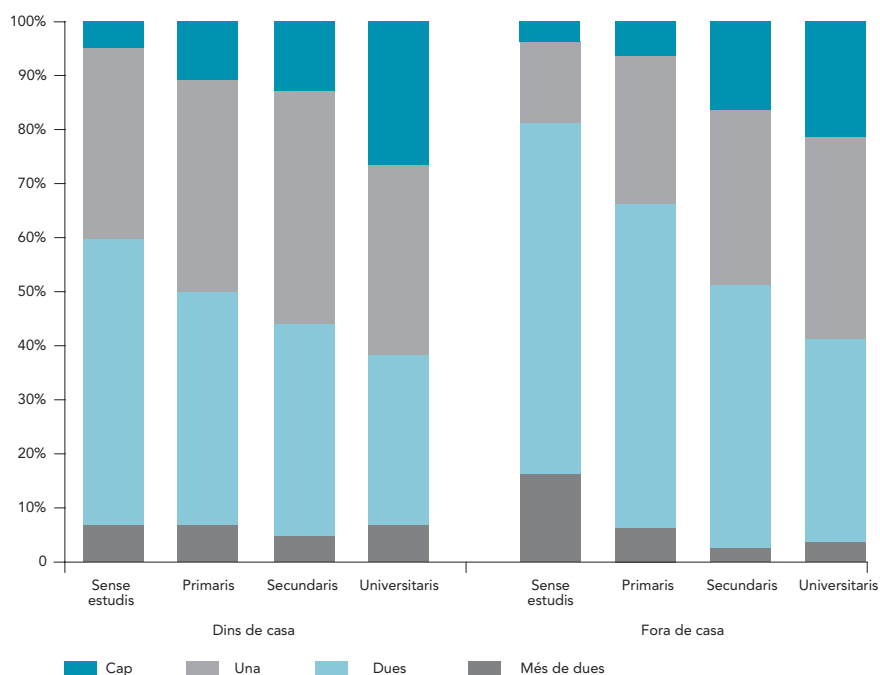


Com és fàcilment deduïble dels comentaris anteriors, la distribució de la jornada i la disponibilitat de temps lliure per part de la població de Barcelona és molt diferent segons el seu sexe (gràfic 7) —les dones tenen de mitjana una hora menys que els homes de temps disponible per al lleure— i, entre la població femenina, en funció de la seva situació laboral (gràfic 8) —les inactives tenen fins a 4 hores de temps disponible més que les ocupades.

Aquest temps disponible, resultat de restar el temps de dormir i el temps de les obligacions laborals i domèstiques de les 24 hores del dia, s'omple més dins de casa que sortint-ne, si bé hi ha un grup de dones per a les quals encara és vigent la idea que cal estar sempre ocupades mentre són a casa: per a elles l'espai domèstic no és una zona de lleure, sinó d'activitat reproductiva. Les joves, les ocupades i les que disposen d'estudis

Gràfic 9

Nombre d'activitats de lleure realitzades per les dones de Barcelona segons el seu nivell d'estudis. 1995



secundaris o universitaris (gràfic 9) declaren que fan moltes més activitats de lleure (tant dins com fora de la llar) que les dones grans, les mestresses de llar i les jubilades. Si tenim en compte que les dones més grans són les que consideren que tenen més temps lliure, aquests resultats ens permeten confirmar que és clarament a la població femenina major de 65 anys a qui més li costa omplir el seu temps disponible. A l'altre extrem ens trobem amb les dones ocupades, que si bé diuen que disposen de poc temps lliure són les que més activitats realitzen, especialment fora de la llar.

En les activitats de lleure de la població femenina de Barcelona dins de la llar (taula 28) predominen les activitats receptores d'informació —especialment llegir i veure la televisió— i amb un fort component de caràcter individual. Per la seva part, en les activitats que es realitzen fora de casa (taula 29) les diferències entre la població jove i la població gran són, en general, molt clares, amb una tendència global a la disminució de totes elles amb l'edat, amb la clara excepció del passeig, si bé aquesta darrera activitat és clarament la més citada per la població de Barcelona d'ambdós sexes.

Taula 28

Taxes de pràctica de diverses activitats de lleure realitzades dins de casa per part de la població de Barcelona segons el seu sexe. 1995

	Dones	Homes
Llegir	48,0	50,5
Veure TV	41,0	48,7
Fer labors	26,0	0,0
Escoltar música	10,7	16,9
Estudiar	5,4	6,3
Reposar	5,1	6,7
Practicar aficions	4,2	6,4
Jugar amb la canalla	3,7	4,7
Escoltar la ràdio	2,7	4,3
Realitzar activitats artístiques	2,5	2,4
Cuidar les plantes	2,1	0,7
Cura del cos	0,8	1,3
Bricolatge	0,6	2,6

Taula 29

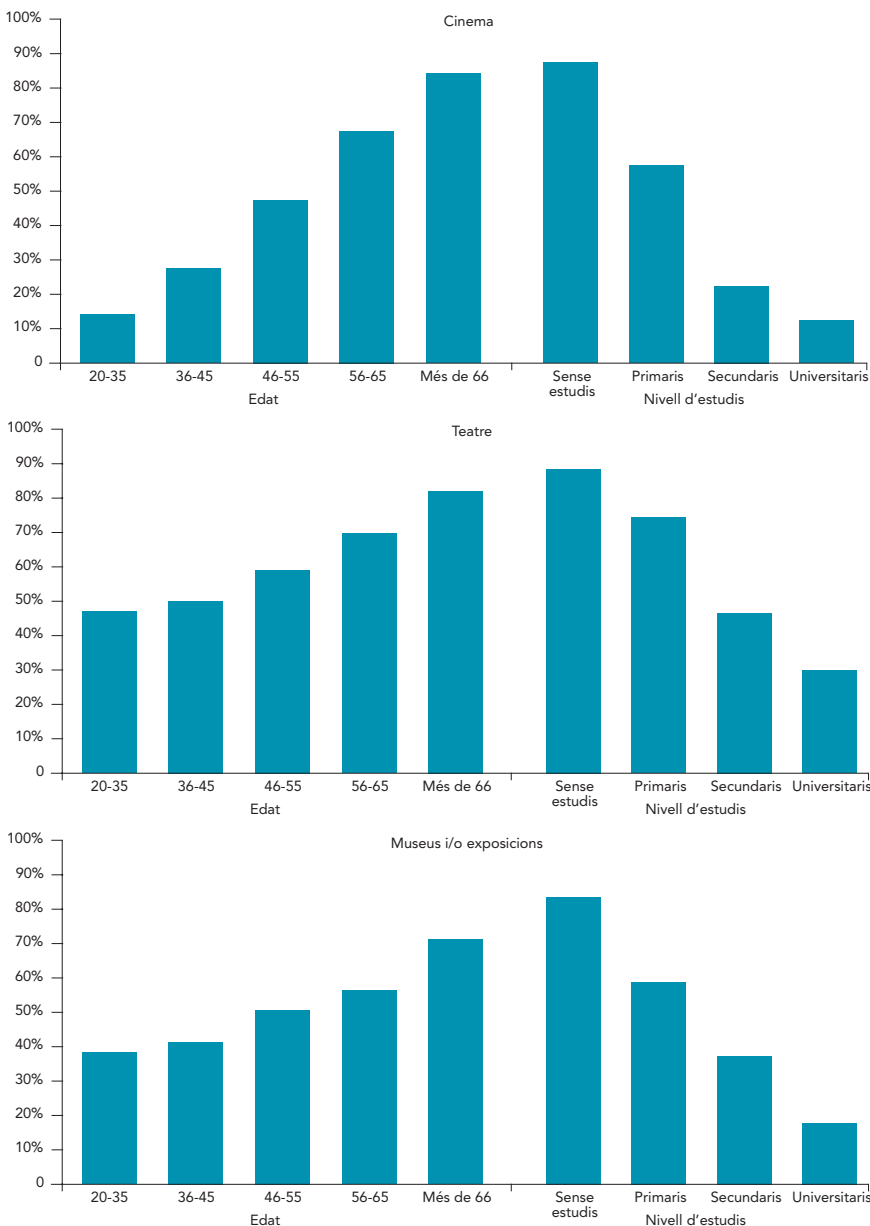
Taxes de pràctica de diverses activitats de lleure realitzades fora de casa per part de la població de Barcelona segons el seu sexe. 1995

	Dones	Homes
Passejar	52,8	50,9
Anar al cinema	14,0	8,4
Anar de compres/veure aparadors	13,0	4,3
Fer excursions	9,2	9,8
Practicar esport	9,1	19,6
Anar de visita	8,6	2,6
Sortir amb amics/amigues	7,6	10,6
Anar a bars/discoteques	7,1	10,5
Anar a museus i/o exposicions	4,4	2,6
Anar al teatre	4,1	1,9
Anar a restaurants	2,7	2,1
Practicar aficions	1,7	2,7
Anar a concerts	1,5	1,0

En general, es pot parlar d'un hàbit de lleure de les dones joves —que van adoptant cada vegada més pautes considerades fins ara com a típicament masculines—, caracteritzat pel seu caire fortament relacional i que, com a tal, es

Gràfic 10

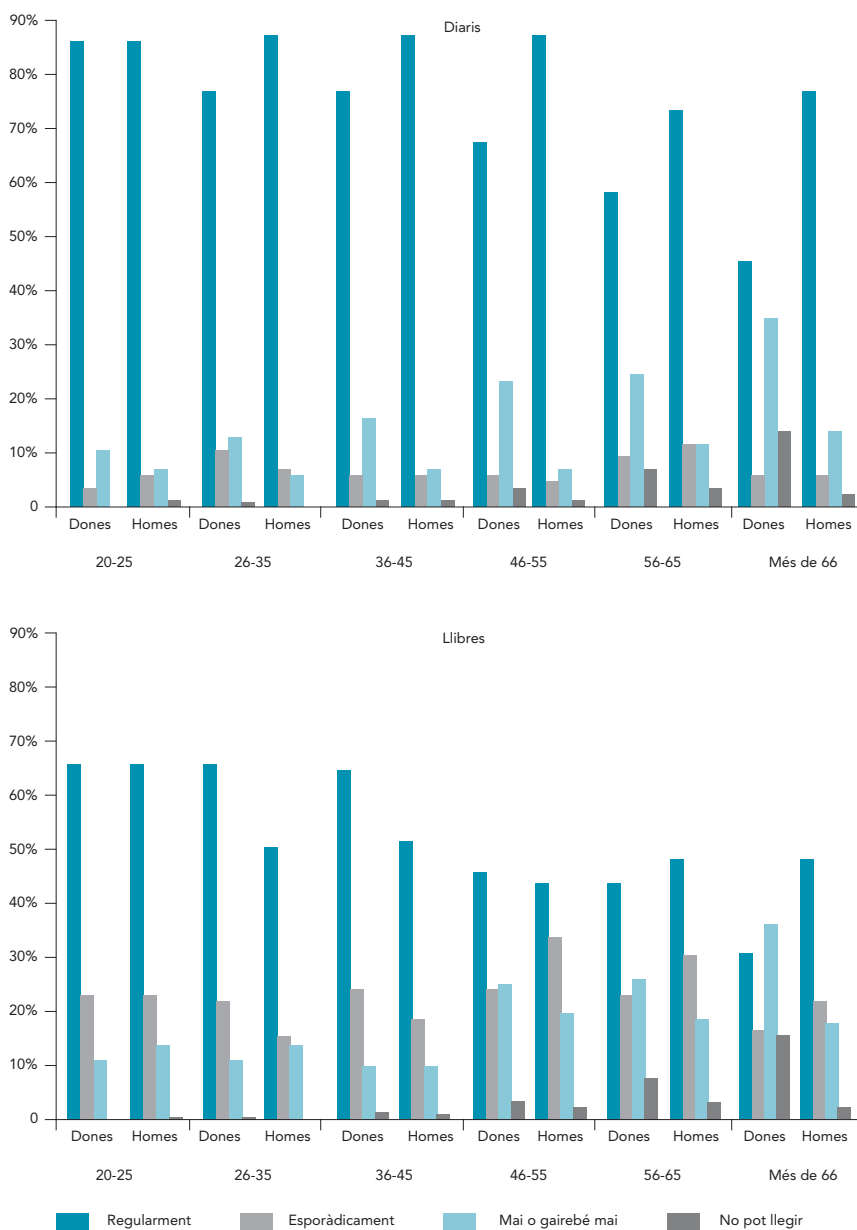
Percentatge de dones que no assisteixen mai al cinema, al teatre i a museus i/o exposicions segons la seva edat i el seu nivell d'estudis. 1995



produeix en bona part fora de la llar; i un lleure de les dones de més edat, molt més individual, rutinari, més tancat a la llar —exceptuant el passeig— i més barat. Hi ha també dos tipus diferents d'entendre el lleure en funció del nivell cultural. Un primer tipus, característic de les dones amb estudis secundaris i universitaris, que posa de manifest una major voluntat i possibilitat de control sobre l'ús del temps i que implica haver seleccionat i preparat les activitats — amb unes expectatives concretes en relació a la satisfacció que s'obtindrà; i un segon tipus, més acotat i caracteritzat per una major passivitat, que és practicat majorment per les dones de menys nivell educatiu.

Si bé són poques les barcelonines que freqüenten regularment el cinema (el 15,2%), el teatre (el 4,3%) i els museus i les exposicions (el 5,1%), l'hàbit de llegir està força estès entre aquestes dones: la major part d'elles estan familiaritzades amb els llibres (el 29,7% en llegeix cada dia) i els diaris (el 35,6%). Els hàbits de lectura, així com els de freqüentació d'espectacles culturals, es van perdre a mesura que analitzem els diferents grups d'edat de les dones: a més edat, menys lectura i menor assistència al cinema o al teatre (gràfics 10 i 11). Crida l'atenció, per exemple, l'elevat percentatge de lectores (dues de cada tres aproximadament) en la franja de 26 a 45 anys. Com era de preveure, el nivell d'estudis és també una variable molt important a l'hora d'analitzar la freqüència de lectura de diaris i, molt especialment, de llibres:

Gràfic 11
Freqüència de lectura de llibres i diaris per part de la població de Barcelona segons el seu sexe i la seva edat. 1995



el consum de lletra impresa està més difós en els nivells culturals alts i mitjans de la població femenina que en els nivells baixos, a diferència del que succeeix amb altres productes com ara la televisió, que estan més generalitzats.

La pràctica esportiva entre les dones de Barcelona majors de 20 anys ha anat augmentant fins a atraure actualment una de cada quatre barcelonines (taula 30). L'edat, el nivell d'estudis i la categoria socioeconòmica són, de nou, els factors que afecten més directament en aquesta taxa, que disminueix amb l'edat i creix espectacularment a mesura que augmenta el nivell cultural i social. Predominen clarament entre les dones els esports que permeten una activitat individualitzada, com ara la gimnàstica i la natació —que concentren les dues tercers parts de les barcelonines practicants—; esports, d'altra banda, molt relacionats amb la bellesa i la salut.

Pel que fa a les relacions socials que les dones de Barcelona mantenen amb les persones del seu voltant, ens trobem amb dos models relacionals ben diferenciats, que tenen com a protagonistes diferents col·lectius de dones (taula 31 i gràfic 12). D'una banda trobem les dones més grans de 46 anys, de baix nivell educatiu i social i absents del mercat de treball, amb xarxes de relació pròximes en l'afecte —les seves relacions solen limitar-se a vincles de parentiu— i en l'espai —amb una ubicació d'aquestes relacions molt més propera a la seva llar—, la qual cosa s'inscriu en el menor grau d'autonomia que tenen en general aquestes

Taula 30
Tipologies dels esports practicats per la població de Barcelona segons el seu sexe. 1995

	Dones	Homes
Morfologia de l'esport		
Esports higiènics	74,1	35,7
Esports de joc o pilota	8,9	41,5
Esports de risc o emoció	6,4	6,5
Ciclisme	5,6	9,4
Esports mentals	4,3	1,1
Esports de lluita cos a cos	0,4	4,2
Altres esports	0,3	1,7
Total	100,0 (257)	100,0 (312)
Dimensió relacional		
Esports individuals	92,1	60,5
Esports amb contrincant	6,2	16,1
Esports d'equip	1,4	22,4
Altres esports	0,3	1,1
Total	100,0 (257)	100,0 (312)
Dimensió espacial		
Interior	77,1	38,1
Exterior especialitzat	6,0	35,0
Exterior no especialitzat	16,6	25,7
Altres esports	0,3	1,1
Total	100,0 (257)	100,0 (312)

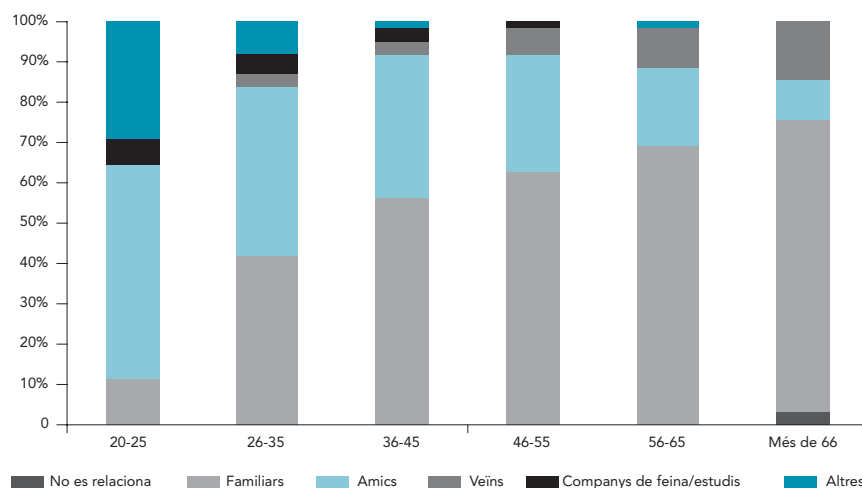
dones respecte al territori. Un cas extrem és el de les dones de més de 66 anys, que mostren un cert aïllament del món exterior, sent la franja d'edat en la qual té un major pes el grup que no es relaciona amb ningú i en què trobem un àmbit relacional més reduït, constituït gairebé exclusivament pels seus familiars i, en menor mesura, pels seus veïns.

D'altra banda trobem les dones joves, de categories socials mitjanes i altes, presents en el mercat de treball i

Taula 31
Relacions més freqüents fora de la llar de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990		1995	
	Dones	Homes	Dones	Homes
No es relaciona amb ningú	1,1	1,3	0,6	1,7
Familiars	59,1	46,6	57,1	42,9
Amics	22,9	31,6	28,7	38,9
Veïns	8,9	7,9	6,8	3,9
Companyes feina/estudis	3,2	7,0	2,3	6,3
Altres persones	4,8	5,6	4,7	6,2
	100,0 (1.188)	100,0 (1.003)	100,0 (1.111)	100,0 (906)

Gràfic 12
Relacions més freqüents fora de la llar de les dones de Barcelona segons la seva edat. 1995



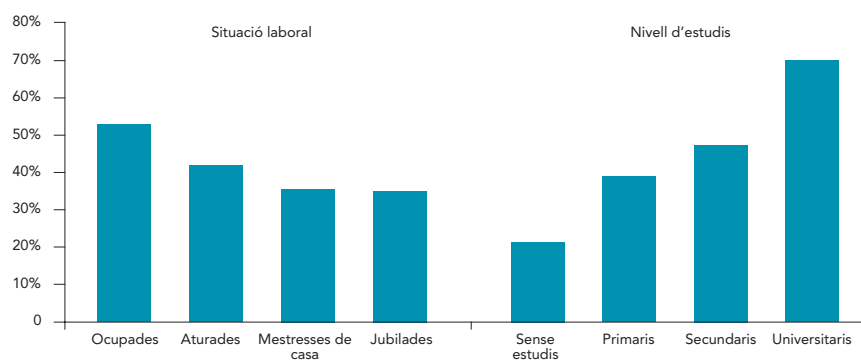
amb estudis, que mantenen amb més freqüència relacions amb amics i amigues, i companys de feina o estudis, que tendeixen a facilitar la seva inserció en l'esfera pública. Es tracta d'unes relacions més basades en una tria personal, que no depenen tant dels vincles familiars o de la proximitat territorial.

El nivell associatiu de les barcelonines està força per sota del dels barcelonins, com es pot observar en la taula 32. Ara bé, en els darrers cinc anys s'ha donat un major creixement de la taxa associativa en el cas de la població femenina. Un cop més veiem com la divisió entre un treball productiu i un altre de

Taula 32
Pertinença a diferents tipus d'associacions de la població de Barcelona segons el seu sexe. Dades comparatives 1990 i 1995

	1990		1995	
	Dones	Homes	Dones	Homes
Club esportiu	9,8	25,1	14,7	27,1
Associació professional	5,5	12,6	8,4	15,1
Associació de veïns	8,1	10,7	7,2	11,0
Associació cultural	4,0	6,3	6,2	8,3
Casal d'avis	5,4	6,2	4,2	6,4
Associació solidària/ONG	0,9	1,5	3,2	4,3
Associació religiosa	3,3	2,5	2,9	2,5
Sindicat	2,4	8,9	2,7	11,8
Partit polític	1,2	3,0	1,7	3,3
Centre excursionista	1,8	2,3	1,6	4,2
Associació de consumidors	1,0	0,5	1,2	2,5
Casal/esplai joves	1,5	1,1	1,0	1,6
Associació regional	0,1	1,3	0,6	0,9

Gràfic 13
Taxa associativa* de les dones de Barcelona segons la seva situació laboral i el nivell d'estudis. 1995



* Població que pertany a una o més associacions

reproductiu genera dinàmiques que van molt més enllà del camp purament laboral, dinàmiques que s'estenen al món de l'oci, del temps lliure i de les relacions amb altres persones, establint-se un nexa clar entre l'exclusió del mercat de treball i una major dificultat per relacionar-se mitjançant organitzacions associatives formals; la qual cosa explica que el col·lectiu més associat sigui clarament el de les ocupades i el de les dones d'entre 26 i 45 anys (gràfic 13). Així, les desiguals taxes entre sexes que trobem en el cas de les associacions professionals i els sindicats són un clar reflex de la menor incorporació de la dona en el mercat de treball. Tot i que, si prenem una submostra formada només per la població ocupada, s'observa que la tendència continua sent la mateixa; és a dir, una clara menor participació de la població femenina ocupada en aquest tipus d'associacions relacionades directament amb el món laboral. 🔑